

68 Respondet, concesso Antecedente, negando consequentiam, & pariter. Ratio discriminis est, quia bonitas physica est passio consecrata ad ens, non autem specialis ratio entis, & sic consequitur omnem entitatem physicam; bonitas autem moralis non est passio entis moralis, sed peculiaris quadam ratio & species moralitatis; unde non supponit entitatem moralem constitutam, sed illam primo constituit, & ab entitate moraliter mala primo distinguit, ac proinde necessarium non est quod sequatur omnem entitatem moralem. Ex quo patet solutio prima probationis.

Ad secundam dicendum est, omne ens morale esse quidem integrum integritate entis moralis, quantum ad ea que illi physice aut metaphysice debentur, non tamen integritate morali constante ex illis que ipsi debentur debito morali orto ex lege: & in hac integritate; non vero in illa, bonitatem moralem consistere: ut patet in actu odii Dei, qui licet consistat omnibus que physice aut metaphysice ipsi debentur, dicitur tamen malus moraliter, quia deficit ex reatu caritatis, que debito morali orto ex lege ipsi debetur, modo quo supra explicuimus.

69 Obijciat secundo: Mala & peccata, secundum doctrinam SS. Patrum, non a causa efficiente, sed deficiente procedunt: Atqui solus defectus & carentia a causa deficiente procedunt, entitas vero positiva in causam efficientem redigitur: Ergo peccatum non in positivo, sed in sola carentia & privatione consistit.

70 Confirmatur: Voluntas non constituitur in ratione causae physicae moralis peccati per formam positivam, sed per puram negationem: At si malitia moralis peccati in aliquo positivo consisteret, voluntas esset causa illius, non ratione negationis, sed ratione forme positivae: Ergo malitia moralis peccati non est aliquid positivum, sed mera privatio: Sequela Minoris patet, quia omne positivum in causam positivam redit debet. Major autem suadetur: Primo quia voluntas in ratione causae physicae moralis constituitur per carentiam directionis regulae rationis & legis, ut docet D. Thomas supra q. 75. art. 1. in corp. ubi ait: *Provenit defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate. Et in resp. ad 3. dicit quod voluntas sine additione reguli rationis vel legis divinae, est causa peccati.* Secundo, quia voluntas secundum omnem conceptum positivum est ens a Deo participatum, & illuc in essendo, & per consequens in operando subordinatum; sed per formalitatem Deo in operando subordinatam; sequitur in ratione causae deficiente & malitiae consistit: aliam Deo subordinatam in causando peccatum sub ratione peccati, & consequenter Deus ut prima causa influeret in peccatum pro formalitate malitiae: Ergo voluntas nullo positivo, sed pura negatione aut privatione in ratione causae malitiae moralis constituitur.

71 Ad objectionem respondeo, quod sicut deficere stat dupliciter, vel solum privative, per carentiam debita perfectionis, vel etiam contrarie, per indebitam & contrariam dispositionem; dicitur enim manus deficiente, vel quia non habet nisi quatuor digitos, exigens quinque, vel quia habet sex, cum peccari non habere nisi quinque: ita etiam causa aliqua potest dici deficiens duplici modo; nempe privative, quando in effectu non producit debitam perfectionem; & contrarie, quando producit illum cum dispositione contraria & indebita. Cum ergo SS. Patres docent mala & peccata, non nisi a causa deficiente procedere; hoc debet intelligi de causa deficiente vel privative, vel contrarie, juxta distributionem accommodatam; malum enim simpliciter, quod in pura privatione consistit, a causa privative deficiente procedit: malum vero morale, quod non est mera privatio, sed aliquid positivum, nature rationali disconveniens & contrarium, a causa positive seu contrarie deficiente procedit; & per consequens ejus productioni aliqua efficientia, & non pura deficiencia correspondet. Unde

72 Ad confirmationem nego Antecedens. Ad cuius primam probationem respondeo, quod sicut potentia peccandi dicitur voluntati competere, quatenus est facta ex nihilo, non ita quod ipsa nihilum sit ratio formalis, per quam defectibus & potens peccare constituitur; sed ipsa positiva entitas voluntatis, connotans nihilum tanquam terminum a quo; ita negatio directionis regulae rationis & legis ad defectum positivum reperitur in peccato comparatur, non tanquam ratio formalis continendi praedictam (hac enim est positiva entitas voluntatis, ut connotans dictam negationem) sed ut conditio, & ut aliquid a voluntate deficiente connotatum.

73 Ad secundam probationem Major distinguenda est: Voluntas secundum omnem conceptum seu formalitatem positivam, qua positiva est, & dicens ordinem ad existentiam, est ens a Deo participatum, illuc in essendo & operando subordinatum, concedo Majorem; secundum conceptum seu formalitatem negativam, ut connotantem praedictam negationem directionis regulae rationis & legis, nego Majorem: Et data Minor, distinguo

Consequens. Ergo voluntas nullo positivo, qua positivum est, in ratione causae malitiae moralis constituitur, concedo: nullo positivo, ut connotante aliquam privationem, nego.

Obijciat tertio: Peccatum commissionis continetur sub ratione mali simpliciter: unde summum & maximum omnium malorum a SS. Patribus appellatur: Sed malum simpliciter est privatio & non ens, ut docet S. Thomas 1. part. q. 48. art. 1. Ergo peccatum non est aliquid positivum, sed mera privatio bonitatis & rectitudinis.

Respondeo in peccato commissionis duo reperiri, nempe rationem formalem, per quam constituitur, & privationem rectitudinis, quae se habet quasi proprietates consequens ad illam: ratione primi non continetur sub ratione mali simpliciter & absolute, sed tantum sub ratione mali simpliciter & secundum quid; non enim est malum simpliciter, sed hinc natura, scilicet rationali, cui est disconveniens, sicut calor non est absolute in se malus, sed tantum respectu aquae, quam naturali frigiditate privat: ratione vero secundi, sub malo simpliciter & absolute continetur: quia privatio, cum fit non ens seu carentia entis, nullam rationem boni implicare & involvere potest.

Obijciat ultimo: Per illud constituitur formaliter peccatum, quo postea ponitur, & quo ablato auferetur. Sed postea privationem rectitudinis, peccatum ponitur, & ea ablata tollitur: Ergo formaliter constituitur per talem privationem.

Respondeo distinguendo Majorem: Quo postea ponitur, & quo ablato auferitur, per locum intrinsecum, & tanquam per rationem a priori, concedo Majorem. Per locum extrinsecum, & a posteriori, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Postea privationem rectitudinis, peccatum ponitur, & ea ablata auferitur, a priori & per locum intrinsecum, nego: a posteriori & per locum extrinsecum, concedo. Solutio patet ex supra dictis: ex eo enim quod actus peccaminosus dicitur tendentiam ad obiectum regulis morum difformem, per quam formaliter in ratione peccati & mali moralis constituitur, sequitur quod caret rectitudine sibi debita, scilicet tendentia ad obiectum regulis morum consonum, & ita privatio hujus posterioris tendentiae est quasi proprietas consequens ad illam priorem, & ab illa inseparabilis: unde cum postea proprietate ad essentia inseparabilis, arguitur & a posteriori, seu per locum extrinsecum, ponatur ipsa essentia, & ea ablata tollitur, postea privationem rectitudinis, ponitur peccatum, & ea ablata, auferitur; non a priori, & per locum intrinsecum, sed a posteriori, & per locum extrinsecum: eo proportionali modo quo postea obscuritate assensus, ponitur actus fidei; & ea ablata, auferitur, non quod per ipsam obscuritatem constituitur, sed quia illud quod constituit actum fidei, formaliter in quantum huiusmodi, connotat obscuritatem, sive habet constituisse actum fidei, prout obscuritatem connotat.

ARTICULUS II.

An possit dari omisio culpabilis in individuo, absque omni actu physico voluntatis, qui sit causa vel occasio illius?

§. I.

Quibusdam praemissis conclusio negatur statuitur, & auctoritate D. Thomae fulcitur.

Certum est primo, non posse dari omissionem culpabilem, absque actu aliquo positivo intellectus: quia omisio non potest esse culpabilis, nisi sit voluntaria, nec voluntaria, sine cognitione, cum voluntarium definitur id quod est a principio intrinseco, cum cognitione. Illa tamen cognitio non semper est causa omitendi, sed multoties ab omissione revocatur, & quantum est de se ad operationem omissioni oppositam inclinatur: ut quando intellectus voluntati dicitur conveniens esse hinc & nunc sacrum audire, actus enim iste, quantum est de se, ad praecipuum observantiam inducitur, & consequenter omitendi causa non est.

Deinde exploratum est apud omnes, ad omissionem culpabilem non requiri actum directe ad illam terminatum: v. g. ut quis culpabiliter missam non audiat eo tempore quo iustat praecipuum, non est necessarium, ut per actum expressum vellet missam non audire, sufficit ut velit aliquid cum auditione sacri impossibile, v. g. studium, ludum, aut venationem; tunc enim omisio missae indirecte & in sua causa censetur voluntaria, quod sufficit ut sit culpabilis & peccaminosa.

Tertio omnes latenter, regulariter loquendo, non dari omissionem culpabilem absque actu aliquo voluntatis, directe vel indirecte ad illam terminato: experientia enim

§. II.

Eodem veritate ratione fundatur.

enim docet, quod quando aliquis omittit actum qui est in praecipuo, hoc facit vel quia fugit laborem illius actus, & illum vult non agere, aut quia vult aliquid cum eo impossibile.

Denique ut ad punctum difficultatis veniamus jam sepe omnes concedunt, actum positivum voluntatis non esse de essentia & ratione formali & specifica omissionis culpabilis: nam peccatum omissionis in hoc a peccato commissionis distinguitur, quod commissio actum positivum essentialiter includit, & in illo consistit; secus autem omisio, quae essentialiter consistit in carentia actus praecipui, seu in privatione illius, ut docet S. Thomas 2. 2. quaest. 79. art. 3. Nihilominus quia plura requiruntur ad existentiam & singularitatem rei, quam ad eas quidditatem & essentiam (ut patet in homine qui licet ex sua essentia & ratione specifica, solum exiger animalitatem & rationalitatem, ut tamen a parte re existat, quantitate, figuram, ubi, & plura alia accidentia requirit) querimus utrum ad omissionem culpabilem in individuo consideratam, & prout & nunc exercetur, necessitate non solum morali, sed etiam physica, requiratur aliquis actus voluntatis, directe vel indirecte ad illam terminatus, qui sit causa vel occasio illius; vel an in aliquo casu possit dari omisio culpabilis, absque omni actu? Pro resolutione

Dico, non posse dari omissionem culpabilem sine actu praecedente, aut concomitante, qui sit causa vel occasio omitendi. Ita communiter docent nostri Thomistae, paucis exceptis contra Durandum, Suarez, Valentiam, & alios Recentes.

80 Probatur primo ex D. Thoma hic q. 71. art. 5. ubi relatis duabus opinionibus, quae circa praesentem difficultatem suo tempore circumferantur, alia negante posse dari peccatum omissionis sine actu, alia id asserente, fert de utraque hoc iudicium: *Utraque opinio secundum aliquod veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis, illud solum quod per se pertinet ad rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu inchoato, ut cum aliquis non vult ire ad Ecclesiam, quandoque vero absque omni actu. Si vero in peccato omissionis intelligatur etiam causa vel occasio omitendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse. Et. Quibus verbis S. Doctor eligit & approbat opinionem requirentem actum ad peccatum omissionis, si hac exigentia intelligatur solum per modum causae vel occasionis omitendi, quomodo reijciatur illam, si intelligatur de exigentia actus qui sit per se, & tanquam de essentia. Et contra vero extremam opinionem negantem necessitatem praedicti actus, solum approbat quoad actum qui sit per se, & tanquam de essentia, quoad actum vero qui sit habeat per modum causae vel occasionis omitendi, eam rejicit & impugnat. Eodem modo distinguit inter praedictas opiniones q. 2. de malo art. 1. dicens: *Potest esse aliquid peccatum, ad quod non requiritur aliquis actus, qui sit de essentia peccati: Et in hoc veritatem non habet secunda opinio. Si autem consideretur id quod requiritur ad peccatum, ut causa peccati, sic oportet quod ad quilibet peccatum, etiam omissionis, aliquis actus requiratur. Et inferius: Ad hoc ergo quod omisio sit peccatum, requiritur quod causetur ex aliquo actu voluntaria. Et. Et tandem concludit: Si ergo quantum ad hoc prima opinio vera est, quod ad omissionem requiritur actus voluntarius, ut causa. Quae testimonia adeo clara & perspicua sunt, ut nullam interpretationem nisi extortant & violentam admittere possint. Nam quod aliqui dicunt D. Thomam loqui de eo quod regulariter & secundum communem legem contingit, non vero de eo quod fieri potest, metaphysice loquendo, & de potentia absoluta, facile confutari potest: Tum quia S. Doctor locis citatis quaestione hanc non morali modo, aut attentis dumtaxat, ut quae regulariter contingunt, sed valde metaphysice, peritissimae rationibus ex ipsis essentia & naturis rerum, discutit & resolvit: Tum etiam, quia non solum intendit recedere a prima opinione, ex ea parte qua requirit actum, tanquam de essentia peccati, sed etiam a secunda, ex ea parte qua negat requiri semper actum per modum causae: At hac sententia non poterat negare, regulariter & de lege ordinaria talem actum requiri, cum hoc contra evidentem experientiam pugnet ut supra ostendimus; sed solum de lege extraordinaria, & in aliquo casu metaphysico: Ergo cum S. Doctor quoad hoc praedictam opinionem deserat, manifestum est, ipsum velle ad omissionem culpabilem necessarium esse aliquem actum voluntatis, qui sit causa vel occasio illius, non solum necessitate morali, sed etiam physica, aut metaphysica.**

81 Confirmatur: D. Thom. supra q. 6. art. 3. ait: *Et modo requiritur ad voluntarium actus cognitivus, sicut & actus voluntarius: Sed ad omissionem voluntarium & culpabilem necessarius est actus intellectus, non solum necessitate morali, sed etiam physica, aut metaphysica: cum repugnet sine cognitione aliquid esse voluntarium, ut patet ex definitione voluntarii: Ergo & actus voluntatis.*

Non solum evidentissimis D. Thomae testimoniis, sed 83 etiam efficacissimis rationibus Salmannicenses tractat. Prima, quam late prosequuntur Salmannicenses tractat de voluntario disp. 4. dub. 1. & tract. de peccatis disp. 5. dub. 2. potest sic breviter proponi. Ut omisio aliqua sit culpabilis, debet esse voluntaria: At secluso quocumque actu voluntatis, eam antecedente aut concomitante, non potest esse voluntaria: Ergo nec culpabilis & peccaminosa. Major patet, Minor probatur. Omne voluntarium debet ex inclinatione voluntatis procedere, unde ea qua sunt ex violentia & metu, voluntaria non sunt, quia non procedunt ex inclinatione voluntatis, sed ex aliquo principio extrinseco: At omisio secundum se non potest ex inclinatione voluntatis procedere, sed tantum ratione alterius, quod per actum eam concomitantem vel antecedentem appetitur: Ergo secluso quocumque actu voluntatis, eam antecedente, vel concomitante, non potest esse voluntaria. Major est evidens: Minor vero hac ratione suadetur. Nihil potest ex inclinatione voluntatis procedere sine motione & influxu sui obiecti specificativi; cum nulla potentia extra limites sui obiecti specificativi egredi valeat: Atqui omisio, cum non apprehendatur ut bona & appetibilis ratione sui, non potest secundum se movere & allicere appetitum, sed solum ratione alicuius boni, in ordine ad quod ut utilis apprehenditur: Ergo secundum se non potest esse inclinatione voluntatis procedere, sed solum ratione actus eam concomitantis, vel antecedentis, quo aliquid bonum appetitur.

Respondent Adversarii, quod ut omisio aliqua sit 84 culpabilis, sufficit quod sit voluntaria moraliter & interpretative, ad quod non requiritur positivus aliquis voluntatis influxus, media motione obiecti specificativi, sed sufficit quod homo possit & teneatur aliquid facere, & tamen non faciat.

Sed contra primo: Cum peccatum essentialiter sit 85 voluntarium, eo modo quo aliquid habet rationem culpae, debet habere rationem voluntarii: At omisio culpabilis; de qua agimus, non tantum secundum prudentiam estimationem, vel interpretationem, sed vere & re ipsa, independenter ab huius vel illius estimatione, habet esse peccaminosa; & continet veram & realem malitiam, quamvis privativam, per quam in ratione peccati constituitur: Ergo re ipsa, & independenter ab hominum estimatione & interpretatione, subindeque physice & realiter, & non solum moraliter & interpretative, debet esse voluntaria.

Contra secundo: Id a quo omisio denominatur volun- 86 taria, debet esse aliquid a parte rei in ipso omitente: Atqui volitio interpretativa nihil est in omitente a parte rei, sed in solo intellectu interpretantis: Ergo ab ea omisio culpabilis non denominatur voluntaria, sed ab actu physico & reali eam antecedente vel concomitante.

Dices: omissionem non denominari voluntariam ab ipsa 87 formalis interpretatione, quae est in alieno intellectu, sed a fundamento ad ita interpretandum, quod est in voluntate, quoties adell potentia & debitum operandi, cum negatione operationis.

Sed contra: Ex his tribus quae referuntur, scilicet, po- 88 tentia, debito, & carentia operationis, tertium, cum fit ipsa omisio, non potest habere rationem fundamenti ex quo illa denominetur voluntaria, ut de se manifestum est: duo vero priora non sufficient ad rationem fundamenti proximi; quia fundamentum debet esse tale, quod non separaretur omissione, sed infallibiliter eam inferat; potentia autem & debitum separantur ab illa; & tamen eo qui omittit, quam in eo qui non omittit reperitur: Ergo praeter illa tria, debet dari actus qui sit causa omitendi, ad hoc ut omisio denominetur voluntaria.

Secunda ratio sic procedit: Omisio est veluti fuga & 89 recessus ab obiecto omisso. Sed omnis fuga, cum veretur circa malum, necessario supponit affectum erga bonum; quia appetitus nunquam refugit oppositum, ut docet S. Thomas supra q. 25. art. 2. ex hoc inferens passiones quae sunt circa bonum, praecedere illas quae versantur circa malum, & omne odium causari ex amore, esseque illo posteriora: Ergo omnis omisio supponit aliquem actum seu affectum erga bonum, in cuius virtute & non aliter a voluntate exercetur.

Tertia ratio: Voluntas in actu primo manens, per 90 care non potest: Sed sine actu physico positivo manere in statu actus primi: Ergo sine actu physico positivo peccare non potest; & consequenter sine illo non potest dari omisio culpabilis. Major est certa: voluntas enim in statu actus primi libertatem non exercet; quod ut peccet necessario requiritur. Minor autem in qua est difficultas, facile suadetur. Nam omne aliud, praeter actum physi-

physicum, potest voluntati in statu actus primi manenti convenire: Ergo sine actu physico manet in statu actus primi. Consequenter patet, Antecedens probatur. Præter actum physicum, solum potest in voluntate considerari præceptum, cum advertentia ad illud, & carentia operationis: Sed voluntati in statu actus primi convenit advertentia ad præceptum, convenit etiam operationis carentia, quoad enim est solum in actu primo, non operatur: Ergo omne aliud, præter actum physicum positivum, convenit voluntati in statu indifferentie & actus primi.

91 Respondent Adversarii, voluntatem sine omni actu tam physico, quam interpretativo, in statu indifferentie, suspensionis, & actus primi manere, & consequenter non posse peccare: Sed si deur in illa actus interpretativus, redaci de actu primo ad secundum, subindeque posse peccare, quamvis omnis actus physicus secludatur ab illa.

92 Sed hæc solutio consultata manet ex supra dictis: id enim per quod voluntas seipsum determinat, & transfert a statu indifferentie, suspensionis, & actus primi, debet esse a parte rei in ipsa: unde cum actus interpretativus non sit aliquid a parte rei in voluntate omissentis existens, sed in solo intellectu interpretantis resideat, non potest voluntatem omissentis determinare, nec eam de statu indifferentie, suspensionis, & actus primi transferre. Neque valet si recurrat ad fundamentum hujus actus, nempe ad potentiam cum obligatione operandi; hæc enim, cum conveniant voluntati in actu primo, eam a statu suspensionis & indifferentie, ad statum actualitatis & exercitii transferre nequeunt.

93 Quarta ratio præcedentis affinis est, & potest sic proponi. Non potest dari peccatum sine exercitio libertatis: Sed libertas per puram omissionem actus exerceri nequit: Ergo pura ommissio, secluso quocumque actu voluntatis, eam antecedente vel concomitante, nequit esse peccatum. Major patet, Minor probatur. Exercitium voluntatis, ut est libera, petit esse vitale: Sed pura negatio vitalis esse non potest: Ergo libertas per puram negationem aut omissionem actus exerceri nequit. Minor videtur certa: nam vivere in actu secundo est se movere ab intrinseco: Sed voluntas non se movet per negationem actionis & motus: Ergo negatio actus non est vita, sed negatio vite. Major autem suadetur. Voluntas ut libera, est potentia vitalis: Ergo exercitium voluntatis, ut est libera, est exercitium vite, & consequenter vitale. Consequenter patet: nam actus secundus sapere debet naturam & perfectionem actus primi, & exercitium potentie, ejus naturæ commensurari. Unde sicut repugnat exercitium potentie liberæ, & consequenter formaliter liberum, ita implicat exercitium potentie vitalis non esse vitale.

94 Confirmatur: Voluntas dum peccat, & in actu secundo suam libertatem exercet, non est mortua in actu secundo; quis enim dicat voluntatem in actu secundo mortuam, peccare in actu secundo, suamque libertatem in actu secundo exercere? Ergo dum peccat, & suam libertatem in actu secundo exercet, vivit in actu secundo, subindeque aliquem actum elicit. Consequenter patet: nam sicut inter esse mortuum per carentiam vite per modum actus primi, & vivere in actu primo, non datur medium; ita nec inter vivere in actu secundo, & esse mortuum in actu secundo.

95 Confirmatur amplius: Libertas in actu secundo est modus vite actualis, seu species illius: Atqui non datur duplex vita in actu secundo, una in negatione motus, altera in motu consistens: Ergo nec duplex libertas actualis, quarum una consistat in actu positivo, altera in negatione actus, seu omissione illius; sed omne exercitium libertatis in actu secundo aliquem actum voluntatis includit, aut supponit: Unde cum peccatum omissionis sit aliquid exercitium libertatis, sine aliquo actu positivo, omissionem antecedente aut concomitante, nequit existere.

96 Ultima ratio funditur ex inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia. Nam si daretur peccatum omissionis absque omni actu antecedente, vel concomitante, illud pena tantum damni, non vero sensus, puniretur in inferno: Sed hoc absurdum est, cum nullum detur peccatum actuale, cui aliqua pena sensus non debeat, & solum originale pena tantum damni puniatur: Ergo &c. Sequela Majoris probatur ex D. Thoma 2. 2. quæst. 79. art. 4. ad 4. ubi docet peccatum omissionis penam sensus debere: propter radicem ex qua procedit, licet non habeat ex necessitate actualem conversionem ad aliquid bonum commensurable: Ergo si absque tali radice, quæ est actus physicus positivus, contingeret, pena sensus non puniretur in inferno.

Objicies primo: D. Thomas hic, q. 71. art. 5. sic concludit: Veritas dicit potest quod aliquod peccatum possit esse absque omni actu: quod docet propter peccatum omissionis: Ergo ex mente D. Thome potest dari ommissio culpabilis absque omni actu physico voluntatis.

Communis hujus argumenti solutio est, D. Thomam eo loco, & aliis similibus, solum velle dari posse in individuo omissionem culpabilem, absque actu positivo, qui sit de illius essentia, vel qui directe & per se ad illam tendat, non tamen absque actu, qui sit causa vel occasio illius.

Sed contra hæc solutionem dupliciter instari potest. Primo ex eodem articulo: Nam cum S. Doctor ibi retulisset duas sententias inter se oppositas, quarum una docebat non posse dari peccatum omissionis absque omni actu interiori, vel exteriori; altera ex adverso affirmabat ad omissionem culpabilem nullum actum five interiozem, five exteriorem requiri, dicit se media via incidere, ac proinde negare aliquid quod prima opinio assererat: Sed talis opinio non postulabat actum tamquam de essentia omissionis; nullus enim opinari potuit omissionem, quæ est pura carentia & non ens, per actum positivum constitui, aut illum in sua essentia & ratione formali includere: neque etiam preterebat actum, qui directe & per se ad omissionem tendat: cum experientia unicuique constat, multoties se actum aliquem omittere, absque eo quod id formaliter & directe velit. Solum ergo poterat exigere talem actum ut occasionem & causam per accidens: unde vel sanctus Thomas in nullo ab ea opinione discederet, vel debet etiam hujusmodi actum denegare.

Deinde eadem solutio seu interpretatio confutari potest ex his que habet idem S. Doctor in 2. dist. 35. q. 1. art. 3. ubi hæc scribit: *Quidam dicunt, quod in peccato omissionis semper oportet aliquem actum esse, per quem aliquis retardatur ab explatione mandati vel præcepti, five interiori voluntatis, ut cum aliqui vult præcepto non obedire, five exteriori, ut cum aliqui faciunt aliquem actum per quem ab explatione præcepti impediuntur: Et ponitur exemplum de illo qui nimis vigilat, & non potest surgere hora debita. Sed ista opinio non videtur necessitatem habere: cum enim voluntas sit libera, neque ad aliquid faciendum vel non faciendum determinetur, potest hoc modo prætermittere aliquid quod ejus contrarium non vult, nec de ejus contrario cogitare, nec etiam de aliquo alio quod sit per se impedimentum ejus quod facere tenetur. Quibus verbis S. Doctor non solum excludit actum qui sit de essentia omissionis, vel qui directe & per se ad illam tendat, sed etiam quemcumque actum antecedentem, aut concomitantem, qui sit causa vel occasio illius; cum asserat voluntatem ob suam indifferentiam posse aliquid prætermittere, nihil cogitando de opposito, nec de aliquo impediendo adimplentionem præcepti. Similia habet ad Annibaldum dist. 36. quæst. unica art. 2. ait enim: *Quidam dicunt quod omissionis peccatum esse non potest sine actu, ad minus interiori: sed hoc non videtur verum, quia contingit quandoque quod voluntas nec ad actum debetum, nec ad oppositum movetur, nec ad aliquid ex quo rationem culpe habere possit: Et tamen aliquis efficitur reus omissionis, si non faciat quod tenetur. Quo nihil clarius & expressius contra nostram sententiam dici posse videtur.**

Respondetur tamen fulminando prædictam solutionem seu interpretationem, quam esse de mente Divi Thomæ conlabit legenti totum illum articulum. Unde ad primam instantiam, concessa Majori, neganda est Minor: nam prima illa opinio postulabat actum tamquam de essentia omissionis, non per modum prædicatæ essentialis, aut per modum rationis formalis constitutive illius (hoc enim nemo potuit opinari) sed ut aliquid complens illam essentialiter in esse voluntarie & peccaminose; vel, quod idem est tamquam formam, a qua ommissio immediate voluntaria, & peccaminosa denominatur: unde stat D. Thomam, quantum ad aliquid desiderasse prædictam sententiam, scilicet quantum ad illud quod alerebat, actum requisitum ad peccatum omissionis, per modum complementi & forme dominantis ingredi ejus essentiam, & eidem sententia adhaerere, quatenus absolute talem actum ad omissionem culpabilem requirebat, contra aliam opinionem e diametro oppositam, quæ nullo proforsim modo talem actum ad omissionem culpabilem postulabat.

Ad secundam instantiam responderet aliqui D. Thomam ibi loqui de omissione objective considerata, secundum quam rationem non supponit actum, sed tantum dicit carentiam actus debiti, non vero de illa, quatenus est voluntaria in exercitio, sub qua ratione aliquem voluntatis actum requirit. Sed hæc explicatio manifeste repugnat textui, nam

nam S. Doctor sic ait: *Cum enim voluntas libera sit; nec ad aliquid faciendum vel non faciendum determinetur, potest hoc modo prætermittere aliquid, quod ejus contrarium non vult, nec de ejus contrario cogitare, nec etiam de aliquo alio, quod sit per se impedimentum ejus quod facere tenetur. Sed verba hæc: potest hoc modo prætermittere aliquid &c. de omissione in exercitio procedunt: Ergo hæc interpretatio verbis D. Thomæ non convenit. Unde vera solutio est quam tradunt Salmanticenses in tract. de voluntario disput. 4. dub. 1. §. 4. nempe D. Thomam in questionibus disputatis, & in summa Theologica, reformasse id quod in libris Sententiarum, & ad Annibaldum docuerat. Et ratio quam adducunt, videtur perspicua. Nam S. Doctor loco citato super Sententias refert duas illas opiniones extremas, quæ tempore ejus circumferebantur, quarum una ad peccatum omissionis indiffinitabiliter actum exigebat, altera negabat eum aliquo modo requiri; & ibi absolute & sine distinctione rejicit primam sententiam, & secundam adhaeret. In questionibus vero disputatis, & in summa Theologica, refert quidem prædictas opiniones, sed neutram ex toto rejicit, vel admittit, & veluti media via incidit: nam cum prima concedit requiri actum ut causam, quod negabat secunda; cum hæc vero negat illum actum esse de ejus essentia, five aliquid complens illam essentialiter in esse voluntarie & peccaminose; quod aliqui ex asserteribus primæ existimabant: manifeste ergo reformavit in posterioribus scriptis prædictam secundam sententiam, cui in prioribus magis adhaeserat.*

102 Objicies secundo: Si ad omissionem culpabilem necessarius esset actus eam concomitans, aut præcedens, maxime ut talis ommissio esset voluntaria: Sed absque omni actu, eum concomitante aut precedente, potest esse voluntaria: Ergo & culpabilis ac peccaminosa. Major patet ex supra dictis. Minor probatur. Ut aliqui ommissio sit voluntaria, sufficit quod aliqui possit, teneatur, & non faciat, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma supra quæst. 6. art. 3. Ergo ommissio absque omni actu eam concomitante vel antecedente, poterit esse voluntaria. Unde idem S. Doctor hic quæ. 71. art. 5. cum sibi objecisset in secundo argumento, quod peccatum omissionis debet esse voluntarium, & quod hoc non potest habere sine actu, respondet: *Ad secundum dicendum quod aliquid dicitur voluntarium, non solum quia cadit super ipsum actum voluntatis, sed quia in voluntate nostra est, ut fiat, vel non fiat.*

103 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem dicendum, quod quando Theologi docent, quod ut aliqua ommissio sit voluntaria, sufficit posse, se, teneori, & non facere; vel est sermo de requisitis solum ex parte actus primi, non excludendo ipsum actualem exercitium, neque actum a quo debet incipere; vel ly non facere, non sumitur pro carentia actus debiti, nuda sumpta, sed ut affectata omnibus que necessaria sunt, ut terminet voluntatis exercitium, ac proinde aliquo actu, qui sit ratio talis exercitii. Vel, ut alii loquuntur, ly, non facere non sumitur pure negative; & prout omnem suspensionem & negationem actus importat, sed privative & moraliter, secundum quod talis negatio causatur a voluntate: unde cum voluntas non possit illam causare, nisi aliquem actum eam antecedentem aut concomitantem habeat, ut supra ostensum est, per ly non facere, non excluditur, sed subintelligitur actus voluntatis, omissionem concomitans, vel antecedens. Similiter quando S. Thomas ait, aliquid dicit voluntarium, non solum quia cadit supra ipsum actum voluntatis, sed quia in potestate nostra est ut fiat, vel non fiat, vel solum intendit aliquid posse esse voluntarium in actu primo sine aliquo actu voluntatis, in quantum in potestate hominis est velle vel nolle; vel posse dici voluntarium in actu secundo, sine actu directo, & immediate ad omissionem terminato.

104 Objicies tertio: Ommissio secundum suam essentiam & rationem formalem nullum includit actum, sed est mera carentia & privatio actus: Ergo potest poni seu dari a parte rei absque omni actu.

Sed, concessa Antecedenti, negatur Consequentia: plura enim requiruntur ad existentiam rei, quæ non sunt de ejus essentia, ut patet in homine, qui non potest existere a parte rei sine quantitate, & existentia, quamvis neutra ad ejus essentiam & quidditatem pertineat: unde quamvis ommissio in sua essentia & ratione specifica nullum includat actum, sed sit mera carentia actus; in individuo tamen & in exercitio non potest poni, nisi detur aliquis actus, qui sit causa vel occasio occurrendi. Sicut licet corruptio ex suo conceptu formali non dicat actionem positivam, sed destructionem, tamen non potest exerceri in re sine actione positiva quæ omnis corruptio est annexa alicui generationi, & introductioni formæ, quæ sit per actionem positivam.

105 Objicies quarto: Instante præcepto dilectionis Dei v. g. & advertentiæ obligationis potest voluntas omnem actum suspendere, quo vel adimpleat præceptum, vel impletionem impediatur: Ergo habilis est ommissio peccaminosa &

culpabilis absque ullo actu voluntatis, qui sit causa vel occasio illius. Consequenter patet: nam qui non adimplet præceptum, cum potest, & teneatur adimplere, peccat peccato omissionis. Antecedens etiam ex libertate voluntatis manifestum videtur: Nam voluntas, stante præcepto & advertentiæ obligationis, manet quoad exercitium libera respectu cujuscumque actus, atque adeo potest illum suspendere: Ergo potest non sciere actum quo præceptum adimpleatur, vel adimplentionem impediatur.

Respondeo negando Antecedens: stante enim advertentiâ intellectus, & Deo non denegante suum concursum, non potest voluntas omnem actum collectivè suspendere, & libertatem suam per puram suspensionem actus exercere; neque ad exercitium libertatem illi requiritur, sed solum quod possit suspendere quemcumque actum, & quamcumque volitionem aut nolitionem divivise: sicut materia prima potest quamcumque formam exuere divivise, non tamen collectivè, & continuum in omnem partem sigillatim & divivise, non tamen simul & collectivè fecari. Ratio est primo, quia repugnat voluntatem velle omnem operationem suspendere, & ab ea cessare, nisi habeat actum volitionis, quo talem suspensionem velit, ut docet Cajetanus 1. part. quæst. 64. art. 2. ubi ait, quod voluntas neque seipsum, neque alias potentias potest suspendere, nisi mediante actu, quo directe vel indirecte talem suspensionem velit. Secundo, quia si voluntas cessaret ab omni actu, maneret vel mortua in actu secundo, subindeque careret omni libertate in actu secundo, cum libertas, ut supra dicebamus, sit modus quidam sui speciei vitalitatis: unde tam repugnat dari exercitium mere negativum libertatis, seu omnis actus suspensivum, quam dari exercitium pure negativum vitalitatis, seu omnis motus & actionis vitalis suspensivum. Potest ergo voluntas, ratione libertatis exercitii qua pollet, velle & non velle quocumque objectum in particulari, & hunc vel illum actum, vel hoc aut illud objectum amplecti, aut relinquere, aut ad aliud divertere: ad aliquid tamen actum vage & disjunctivè necessitatur: sicut in opinione multorum, voluntas divina licet indifferens sit ad velle mundi productionem, & velle negationem illius, ad aliquid tamen istorum volendum necessitata est; & sicut in sententia Adversariorum, est voluntas necessitata non sit ad velle impletionem præcepti, aut velle negationem, aut ad puram omissionem determinate; ad aliquid tamen istorum vage & consive necessitata est.

106 Respondeo negando Antecedens: stante enim advertentiâ intellectus, & Deo non denegante suum concursum, non potest voluntas omnem actum collectivè suspendere, & libertatem suam per puram suspensionem actus exercere; neque ad exercitium libertatem illi requiritur, sed solum quod possit suspendere quemcumque actum, & quamcumque volitionem aut nolitionem divivise: sicut materia prima potest quamcumque formam exuere divivise, non tamen collectivè, & continuum in omnem partem sigillatim & divivise, non tamen simul & collectivè fecari. Ratio est primo, quia repugnat voluntatem velle omnem operationem suspendere, & ab ea cessare, nisi habeat actum volitionis, quo talem suspensionem velit, ut docet Cajetanus 1. part. quæst. 64. art. 2. ubi ait, quod voluntas neque seipsum, neque alias potentias potest suspendere, nisi mediante actu, quo directe vel indirecte talem suspensionem velit. Secundo, quia si voluntas cessaret ab omni actu, maneret vel mortua in actu secundo, subindeque careret omni libertate in actu secundo, cum libertas, ut supra dicebamus, sit modus quidam sui speciei vitalitatis: unde tam repugnat dari exercitium mere negativum libertatis, seu omnis actus suspensivum, quam dari exercitium pure negativum vitalitatis, seu omnis motus & actionis vitalis suspensivum. Potest ergo voluntas, ratione libertatis exercitii qua pollet, velle & non velle quocumque objectum in particulari, & hunc vel illum actum, vel hoc aut illud objectum amplecti, aut relinquere, aut ad aliud divertere: ad aliquid tamen actum vage & disjunctivè necessitatur: sicut in opinione multorum, voluntas divina licet indifferens sit ad velle mundi productionem, & velle negationem illius, ad aliquid tamen istorum volendum necessitata est; & sicut in sententia Adversariorum, est voluntas necessitata non sit ad velle impletionem præcepti, aut velle negationem, aut ad puram omissionem determinate; ad aliquid tamen istorum vage & consive necessitata est.

107 Objicies quinto: Si instante obligatione alicujus præcepti affirmativi, v. g. dilectionis Dei, Deus denegaret voluntati præmotionem physicam, aut concursum simultaneum ad omnem actum positivum, & cum hujus præcepti adimplentione impossibilem, voluntas posset tale præceptum non implere, cum ad ejus impletionem prædeterminata non esset, ut supponimus, nec præventa auxilio efficaci, sed tantum sufficienti, & tamen tunc nullum actum cum hujusmodi præcepti adimplentione impossibilem eliceret; cum repugnet voluntatem sine concursu Dei privio & simultaneo operari: Ergo metaphysice loquendo, & de potentia absoluta, non repugnat dari ommissionem culpabilem, absque omni actu physico eam antecedente vel concomitante.

Respondeo quod licet in tali casu voluntas posset non diligere Deum, seu non ponere actum qui precipitur, non posset tamen peccare peccato omissionis; quia cum exercitium libertatis debeat ab actu positivo incipere, & in casu posito nullus actus positivus in voluntate existeret, negatio amoris non esset in actu secundo libera & voluntaria, sed solum in actu primo, subindeque non esset moralis & imputabilis ad culpam, sed pura naturalis & physica. Unde sicut D. Thomas 1. p. q. 63. art. 5. ad 3. docet Angelum in primo instanti potuisse mereri, non tamen peccare, quod non solum de peccato commissionis, sed etiam omissionis intelligendum est: ita hic dicendum est, talem hominem, facta illa suppositione, posse quidem libere Deum amare & mereri, non tamen peccare, & libere omittere.

108 Dies: Qui potest, & non facit id ad quod se teneri cognoscit, non excusat a culpa, juxta illud Jacobi 4. scienti bonum & non facienti, peccatum est illi: Sed talis homo posset actum amoris elicere, quia, ut supponimus, esset instructus auxilio sufficienti; & ad id se teneri cognosceret, cum etiam supponamus illum ad hujus præcepti obligationem advertere: Ergo non excusaretur a culpa, sed ommissio hujus præcepti esset tunc peccaminosa & culpabilis.

Respondeo distinguendo Majorem: Qui potest & non facit, negatione libera & voluntaria in actu secundo; concedo: negatione non libera & non voluntaria in actu secundo, nego; in casu autem posito negatio illa dilectionis Dei non esset libera, nec voluntaria in actu secundo, sed tantum in actu primo, defectu actus positivi, a quo exercitium libertatis inciperet; potestas enim ad impediendam omissionem, tantum illam constituit

liberam in potentia & actu primo, non autem in exercitio & in actu secundo.

130 Obijcies ultimo: Homo potest peccare peccato omissionis, exercendo actum, qui nec fit causa, nec occasio illius: Ergo & nullum omnino actum efficiendo. Consequencia videtur legitima, cum actus, qui nec est causa, nec occasio omissionis, non magis in eam influat, quam fit nullus omnino daretur. Antecedens vero hoc exemplo suadet: Potest aliquis Sacerdos velle aperire breviarium, suspendendo tamen voluntatem recitandi, vel omittendi officium: si igitur ille perseveret in tali suspensione usque ad mediam noctem, & non recitet officium, peccat peccato omissionis, & tamen non elicit actum qui fit causa vel occasio illius: apertio enim breviarii non potest dici causa vel occasio omissionis officii, cum potius sit dispositio & preparatio ad ejus recitationem.

131 Respondeo primo impossibile esse, quod sacerdos aperiendo breviarium possit suspendere voluntatem omittendi, vel recitandi officium, sine aliquo actu voluntatis, quo formaliter aut virtualiter talem suspensionem velit: nam ut supra ex Cajetano dicebamus, voluntas neque seipsam, neque alias potentias potest suspendere, nisi mediante actu quo directe vel indirecte talem suspensionem velit.

132 Respondeo secundo, quod licet apertio illa breviarii non fit per se & ex natura sua, causa, vel occasio omissionis officii, per accidens tamen, & ratione circumstantiarum, potest esse causa illius, ex suppositione scilicet quod perseveret usque ad tempus, in quo urget preceptum recitationis officii, vel in quo amplius tale preceptum adimpleri nequeat, ut in casu proposito contingit.

ARTICULUS III.

An omnis actus conjunctus cum omissione, & cum observantia precepti affirmativi incommutabilis, si in se malus & habeat aliam malitiam a malitia omissionis?

PRO resolutione hujus difficultatis notandum est, actus impossibiles cum adimplerione precepti, dupliciter conjungi cum omissione, scilicet ut causas, vel occasiones ipsius, sicut contingit cum quis propter ludum aut stultum non audit sacrum, & concomitantem tantum, ut fit quis stultus non audire sacrum, vel propter pluviam, vel propter laborem itineris, & deinde ne maneat otiosus, dum tempus adimplendi preceptum inflat, det operam ludo vel studio. Hoc premisso, fit

§. I.

Statuitur prima conclusio.

133 Dico primo, actum qui est causa vel occasio omittendi, etiam ex sua specie & obiecto fit bonus, vitari ex omissione, & esse peccatum: actum vero qui nullatenus in omissionem influat, sed ad illam mere per accidens & concomitantem se habet, nisi alias malus fit, peccatum non esse, nec ex omissione, cui per accidens conjungitur, vitari.

Hec conclusio communis est apud Theologos, & adeo certa, ut sola explicatione indigeat. Si ergo casus, quod aliquis propter desiderium & aviditatem studendi omittat Missam, dicimus quod studium illud est malum; quia quamvis de se bonum, vitatur dum est ratio volendi aliquid malum, nimirum Missam omissionem, sicut elemosina, quamvis de se bona & honesta, vitatur dum movet hominem ad iratum; & universaliter bona intentio ex prava electione vitatur, ut in tractatu de moralitate actuum humanorum disp. 6. art. 1. ostendimus. Si vero postquam homo eb pigrissimum, vel laborem itineris, aut consimilem causam, decrevit non interesse sacro, tunc tempore quo urget preceptum audiendi Missam, studet, vel in aliquo honesto opere se exercet, dicimus quod opus illud non vitatur: quia supposita alia voluntate omittendi Missam, materialiter & per accidens se habet ad ejus omissionem, & nullo modo in eam influat, alias si omnis actus concomitans omissionem, ex illa vitaretur, sequeretur illud, qui statuit non audire sacrum, debere tunc omnem alium actum quantumvis ex se honestum suspendere, & manere otiosum; quandoquidem si alique exerceret, in ipso peccaret.

134 Dices: D. Thomas q. 2. de malo art. 1. ad 7. ait: *Hec ipsum quod est laudare Deum ore, potest male fieri, si hoc fiat quando non debet, quando scilicet homo alia facere tenetur.* Ergo ex D. Thoma omne opus de se cum adimplerione precepti impossibile exercitum tempore quo debet preceptum adimpleri, ex malitia omissionis vitatur.

Confirmatur ratione D. Thome: Omne tale opus fit tempore debito: Ergo vitatur ex circumstantia temporis, Consequencia patet, Antecedens probatur. Tale opus

fit tempore quo homo tenebatur facere aliud: Ergo & tempore debito.

135 Respondeo D. Thomam intelligendum esse de opere laudandi Deum de facto impediendo observantiam precepti affirmativi, & in omissionem influente, non vero de opere quod licet ex se fit incommutabile cum observantia precepti, de facto tamen eam non impedit, nec ullo modo in ejus omissionem influat.

Ad confirmationem distinguo Antecedens: fit tempore debito, negative & materialiter, concedo Antecedens, contrarie aut privative & formaliter, nego Antecedens, & Consequentiam. Nam licet studium v. g. tunc non debetur, in quo consistit esse negative indebitum, & extorreat tempore quo inflat preceptum audiendi Missam, ac proinde tempore debito materialiter: non tamen fit tempore debito formaliter & privative; quia studium illo tempore non prohibetur ratione sui, sed ratione omissionis, & quatenus causa est emittendi; cumque in causa posita in omissionem non influat, consequens fit quod non prohibetur, subindeque quod non fiat tempore debito privative & formaliter.

Inlabis: Praecipiens auditionem sacri, prohibet omne cum illa incommutabile: At studium istum tempore quo urget preceptum audiendi Missam, cum auditione sacri incommutabile est: Ergo tunc prohibetur est.

Respondeo distinguendo Majorem: Omne incommutabile, de facto impediens, & de facto in omissionem influens, concedo Majorem: non impediens, nec influens de facto in omissionem, nego Majorem: & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam.

Quares, an possit assignari certa regula ad dignoscendum quondam actus, qui conjunctus est cum omissionem, fit causa vel occasio illius, & quando ad illam mere per accidens & concomitantem se habeat?

Respondeo, quod si opera cum observantia precepti incommutabilia supponant in voluntate firmam & efficacem decretam, seu propositum non observandi preceptum, tunc mere per accidens & concomitantem ad ejus omissionem se habent; quia cum supponant causam sufficientem omissionis, praedictum scilicet voluntatis propositum, in eam de facto non influunt: dummodo tamen determinatio illa voluntatis, ita parum distat ab executione, ut non sit verissime quod mutabitur; si enim tam longe ab executione distat, ut sit spes aliqua probabilis quod voluntas eam revocabit, tunc opus cum observantia precepti incommutabile, potest in ejus omissionem influere, & ab ea vitari. Ex quo

Inferes primo, eum qui prope horam duodecimam, in illa qua inflat preceptum audiendi sacrum, se somno dedit, post firmum emittendi propositum, non peccare se somno tradendo; quia in tali brevi tempore nulla est spes mutandi propositum, sed est certa perseverantia moraliter, ac proinde somnus non censetur tollere potentiam moralem adimplendi preceptum, sed ablatam suspensere.

Inferes secundo, Clericum navigantem, post decretam efficacem nunquam recitandi horas canonicas in tota navigatione, peccare mortaliter prociendo breviarium in mare: quia in tam longa temporis mora, qua navigatio mensuratur, possit retrahere propositum, & est verissime quod illud mutaret; per projectionem vero breviarii necessitatur ad omissionem precepti, quamvis mutet propositum, & per consequens hujusmodi projectio est causa omissionis. Idem dicendum est de eo qui ducit uxorem post votum castitatis, etiam antea ita esset non servare votum: quia similiter iste mutare potuisset propositum, & per matrimonium quodammodo necessitatur ad plures actus oppositos voto.

Inferes tertio, eum qui post propositum non restitutum, dilahit bona que restituenda erant, peccare ea distrahendo: tum quia utitur alienis bonis, Domino invito, quod est intrinsece malum: tum etiam quia potuisset retrahere propositum non restituendi, & est verissime quod mutasset: per distractionem vero bonorum, impossibilem reddidit eorum restitutionem.

Inferes quarto, eum qui vovit studere tempore quo illi occupatus non est, teneri ex voto ad studendum, dumtaxat firmo proposito omittendi sacri auditionem; quia studium, cum peccatum non sit, sed opus honestum, est materia congrua voti.

Inferes quinto, non peccare ludentes cum eo qui post firmum decretum non audiendi sacrum se ludo dedit; nam, ut patet ex dictis, talis homo ludendo non peccat, eo quod ludus in tali casu in omissionem Missae non influat, sed ad eam mere per accidens & concomitantem se habeat. Ergo nec alii cum eo ludentes, & in ludo cum eo participantibus; etenim enim illi peccarent, quatenus ad illius peccatum concurrerent, quod in tali casu non accidit.

§. II.

Secunda conclusio stabilitur.

132 Dico secundo, actum ex se bonum, aut indifferentem, ex quo causatur omisso, unam tantum specie malitiam moralem habere, sumptam ex omissionem quam causat, & ex contrarietate ad virtutem qua prohibetur omisso. Est contra Henricum, & Gabrielem, quibus ex Recentioribus subscribit Suarez hic disp. 3. sect. 3. n. 4. & Gravado disp. 3. sect. 3. num. 22. asserentes actum qui est causa omissionis, duplicem habere malitiam specie diversam, unam ex omissionem quam causat, & alteram oppositam illi virtuti ad qua procederet actus, si malam omissionem non causaret: v. g. studium causans omissionem sacri, non solum esse contra religionem, qua precipitur auditio Missae, sed etiam contra studiositatem, qua inordinatum studendi amorem regulare & moderari debet.

134 Nostra tamen conclusio communis est apud Doctores, & facile potest funderi. Qui omittit sacrum propter studium, non magis peccat, quam peccaret, si mandando officium absque tali actu ipsum omittit, ut videtur per se notum: Sed si omittit sacrum absque tali actu per solum otiositatem, committeret unicum peccatum, scilicet contra virtutem religionis: Ergo & qui omittit sacrum propter studium, solum contra virtutem religionis peccat, non vero contra virtutem studiositatis.

135 Confirmatur: Ex contraria sententia sequitur illum qui omittit sacrum, teneri in confessione explicare motivum quod habuit omittendi, an scilicet omiserit illud ad studendum, ludendum, vel ad somno & otio indulgendum: Sed hoc est contra communem Theologorum sententiam, & fidelium praxim, qui nunquam hac motiva explicant in particulari, sed solum omissionem precepti: Ergo, &c. Sequela patet: nam iuxta Tridentinum tenetur homo in confessione aperire numerum peccatorum, & omnes circumstantias speciem mutantes: Sed diversa illa motiva, ex quibus omisso sacri procederet, essent diversae circumstantiae hujus speciem mutantes: Ergo teneretur homo illa in particulari in confessione explicare.

136 Probatur secundo conclusio: Si ob aliquam rationem studium esset in eo casu contra studiositatem, maxime quia rectitudine hujus virtutis careret, nam cum bonitas & malitia non possint in eodem actu componi (ut in tract. de moralitate actuum humanorum disp. 4. artic. 2. contra Cajetanum ostendimus) eo ipso quod studium esset otiosum vel omissionem facit quam causat, non potest honestate morali studiositatis gaudere: Sed hac ratio nulla est: Ergo, &c. Major continet precipuum fundamentum adversae sententiae. Minor vero suadet: Audiens sacrum die festo est motivo vanitatis, privat auditionem facri rectitudine religionis, cum tale motivum eam vitiet; & tamen auditio sacri contra religionem non est, nec contra preceptum Ecclesiae, alias sic audiens illud violaret, & consequenter peccaret mortaliter, quod a nullo Theologorum admittitur: Ergo ex eo quod studium omissionem causans, caret honestate morali virtutis studiositatis, non recte inferitur esse contra istam virtutem, & duplicem malitiam specie diversam habere, unam contra religionem, & alteram contra studiositatem.

§. III.

Solvetur objectiones.

137 Obijcies primo: Omittens sacrum propter studium, hoc facit ex nimio affectu studendi: Sed ad virtutem studiositatis pertinet nimietatem in affectu studendi corrigere & moderari: Ergo qui omittit sacrum propter studium, facit contra virtutem studiositatis, & non solum contra virtutem religionis; subindeque studium Missae omissionem causans, duplicem habet malitiam specie diversam, unam contra religionem, & alteram contra studiositatem.

138 Confirmatur: Studere tempore debito est contra studiositatem, cum ob malam temporis circumstantiam possit contra hanc virtutem peccari: At studens tempore quo urget preceptum audiendi sacrum, studet tempore debito, ut de se patet: Ergo contra studiositatem delinquit.

139 Ad objectionem respondeo, nimietatem in affectu studendi duplicem esse; una est intra propriam materiam, quando scilicet quis studet res prohibitas, vel inanes, aut quae propriam facultatem superant; altera intra propriam materiam non est, sed ad aliam transleritur; ut quando quis studet, & a studio impeditur observantia precepti spectantis ad materiam alterius virtutis; prima constituit vitium curiositatis, & per virtutem studiositatis corrigitur; secunda non a studiositate, sed ab illa virtute, cujus preceptum per studium impeditur, corrigi debet; & hujus conditionis est nimietas affectus studendi, impediens sacri auditionem, quando inflat preceptum, quare non per studiositatem, sed per religionem corrigitur. Unde ad confirmationem nego Majorem: circumstantia enim indebiti temporis est circumstantia extranea respectu studii, quia studium per se nullum tempus determinate excludit, & ideo prohibere hanc circumstantiam, non est munus studiositatis, sed alterius virtutis, cujus preceptum per studium impeditur: sicut non pertinet ad justitiam prohibere circumstantiam sacrilegii, vel scandalosi, quibus potest vitari iustitia actus (alias peccaret contra justitiam qui redderet debitum uxori cum scandalo, vel qui in loco sacro redderet) sed ad virtutem religionis & caritatis: quia scilicet hujusmodi circumstantiae non continentur intra propriam materiam iustitiae, sed ipsi extraneae sunt.

Obijcies secundo: Qui propter studium transgreditur preceptum audiendi sacrum, constituit in studio rationem ultimi finis diligendo illud plus appreciative quam Deum, qui est auctor illius precepti: Sed diligere hoc modo studium, & quambliet rem creatam, est speciale peccatum oppositum virtuti caritatis, quod praecipit diligere Deum ut finem ultimum; & prohibet consistere hujusmodi finem in aliqua creatura: Ergo in illo actu est duplex malitia specie diversa, alia contra religionem, & alia contra caritatem.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: Cum enim aversio a Deo ut ultimo fine fit generalis conditio consequens omnia peccata mortalia, non dat actus peccaminoso specialem malitiam contra caritatem, nisi a peccante expresse & directe volita sit; quod nunquam raro contingit.

Obijcies tertio: Actus qui fit quando non debet, independenter a quocumque malo effectu, malus est: Sed actus studendi tempore quo urget preceptum audiendi sacrum, fit quando non debet; distat enim ratio ut talis actus tunc non fiat. Ergo independenter ab omissione sacri est malus, subindeque malitia alterius speciei a malitia omissionis.

Respondeo distinguendo Majorem: Actus qui fit quando non debet, independenter a quocumque malo effectu, malus est, si independenter ab ipso effectu fiat quando non debet, concedo Majorem: si in hoc quod est fieri quando non debet, dependeat ab ipso effectu, nego Majorem. Unde cum studere tempore quo urget preceptum audiendi sacrum, ideo praesertim fiat quando non debet, quia studere tunc est causa omissionis sacri, tale studium non potest intelligi vitium independenter ab omissione, neque aliunde praeterquam ab omissione habere malitiam.

Obijcies ultimo: Studium causans omissionem sacri, caret rectitudine studiositatis quam debet habere: non enim ita bonitas moralis cum malitia morali simul in eodem actu, ut in tractatu de moralitate actuum humanorum ostendimus Disp. 4. art. 1. Ergo est peccatum non solum contra religionem, ratione omissionis sacri quam causat, sed etiam ratione sui contra studiositatem; & consequenter duplicem habet malitiam specie diversam.

Respondeo distinguendo Antecedens: caret rectitudine ipsius precepta, nego Antecedens: rectitudine non precepta, concedo Antecedens, & nego Consequentiam, quia solum caritatis rectitudinis precepta peccatum est; precepto autem studiositatis non mandatur bonitas moralis actus, sed substantia actus simul cum circumstantiis intra propriam materiam debitis: sicut precepto audiendi sacrum non mandatur moralis bonitas auditionis sacri, sed solum substantia auditionis, cum circumstantiis debitis intra propriam materiam; alias qui audiret sacrum ex fine inanis gloriae, preceptum Ecclesiae violaret: quod nullus docuit.

Vel secundo respondeo distinguendo Antecedens: studium causans omissionem sacri, caret rectitudine studiositatis, ratione oppositionis cum illa, nego Antecedens: ratione oppositionis indirectae cum alia virtute, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Itaque ad bonitatem moralem studii requiritur conformitas cum regulis studiositatis directe, & indirecte negativo difformitatis cum preceptis aliarum virtutum: unde potest studio talis bonitas moralis non convenire, vel ratione contrarietatis cum regulis studiositatis, vel ratione difformitatis cum regulis aliarum virtutum: quando primo modo non convenit, malitia contra studiositatem reperitur in actu studii; quando autem secundo modo, est in tali actu negatio bonitatis moralis virtutis studiositatis, non vero malitia contra hanc virtutem.

Dices: Bonitas moralis studiositatis consistit in conformitate cum regula illius: Ergo si studium in illo casu est conforme tali regulae, gaudet bonitate morali studiositatis; & si non conformatur illi, est malus malitia opposita tali virtuti.

Respondeo primo, bonitatem moralem petere formalem conformitatem actus cum regula; ut autem actus malus

non sit, sufficere materiam conformitatem, quia hae sola praecipitur. Ceterum quando studium influit in omissionem culpabilem, est solum materialiter conforme regulae studiositatis, & ideo nec est bonum bonitate morali studiositatis nec malum malitia illi opposita.

Vel secundo respondeo, ad bonitatem morealem studiositatis requiri conformitatem cum regula illius directe, & de connotato negationem difformitatis cum preceptis aliarum virtutum; unde licet voluntas studendi sit in casu allato conformis regulae studiositatis, non gaudet tamen honestate morali illius, quia est difformis regulae religionis.

§. IV.

Corollaria notata digna.

138 **E**X dictis intelliges actum qui est causa omitendi, & ipsam omissionem, non solum unam specie, sed etiam numero peccatum moraliter reputari: nisi, alias actus, qui est causa omitendi, ex sua specie & obiecto sit malus; unde in confessione non est necesse explicare actum ex quo causatur omisio, si ex sua specie & obiecto non sit malus, sed sufficit ipsam actus debiti omissionem declarare.

Pateo hoc corollarium: Nam ita se habet actus qui est causa omitendi, & ipsa omisio, sicut actus interior voluntatis, & actus exterior ab eo causatus, vel sicut imperium, & actus imperatus: Atqui actus interior & exterior non sunt duo numero peccata, sed ex illis unum numero peccatum in genere moris confluit, quod in interiori incipit, & in exteriori consummatur, ut in tractatu de moralitate actuum humanorum disp. 7. artic. 1. vltimum est: item imperium & actus imperatus, v.g. in iuramento & electio, moraliter loquendo unum tantum numero peccatum censetur; quia ubi sunt multa propter unum, praesertim in moralibus, non censetur esse nisi unum, ut docet D. Thomas in 2. dist. 42. quae. 1. art. 2. his verbis: *Coniugit esse actus plures secundum quod ad genus naturae referuntur, qui tamen sunt unum secundum quod in genere moris considerantur, ut patet in eo qui fornicatur, quia omnes actus eius qui ad finem fornicationis ordinantur peccatum sunt, cum mala intentione facit; qui possunt velle multis esse, & tamen omnes computantur ut unus peccatum; quia non habent rationem peccati, nisi secundum quod per unam voluntatem in actu peccatorum suam ordinantur.* Ergo actus qui est causa omitendi, & ipsa omisio, unicum numero peccatum moraliter reputantur.

139 **E**x quo inferes, quod licet actus, qui est causa omitendi, materialiter & in esse physico commissio sit, ut pote actus realis & positivus; formaliter & in esse moris, seu in ratione peccati, non debet dici commissio, sed omisio. Ratio est, quia ut iam ostendimus, praedictus actus constituit unum peccatum cum omissione: Sed peccatum pro omissionem constitutum, absolute est peccatum omissionis, & non commissio: Ergo & actus qui est causa omitendi, moraliter & in esse peccati consideratus, non est commissio. Unde si absolute de praedicto actu quaratur, an sit omisio vel commissio? congruae respondebitur esse commissionem, & non omissionem. Si autem inquiritur, quodnam peccatum sit? respondendum est, esse peccatum omissionis, & non commissiois.

ARTICULUS IV.

An omittens ex causa voluntaria, peccet non solum quando apponit causam, sed etiam quando de facto omittit?

§. I.

Primitus quod apud omnes est certum, & diffusum resolvitur.

140 **S**upponimus tanquam certum, quod omittens actum debitum peccat, cum voluntate apponit causam omissioni culpabili, etiam de facto non sequatur omisio: v.g. ille qui hora matutina somno se tradit, providens quod non evigilabit usque ad vesperam, subindeque quod sacrum omittit, peccat cum voluntate somno se tradit, etsi forte postea contingat ipsam ab aliquo evigilari, & sacrum non omittit. Nam voluntas expressa omitendi factum debitum vere est peccatum, etiam si de facto non subsequatur omisio: sicut voluntas furendi, vel occidendi, peccatum est, quavis de facto nec furtum, nec homicidium sequatur. Ergo pariter voluntas interpretativa aut virtualis omitendi actum debitum, peccatum erit, quavis non sequatur omisio de facto. Atqui (subsumo) qui dat causam omissioni culpabili, virtualiter & interpretative vult omissionem: Ergo peccat cum dat causam omissioni culpabili. Unde solum difficultas est, an etiam peccet quando de facto ponitur ipsa omisio: cum enim interdum non fit tunc sui compos, &

careat usu rationis & libertatis, ut patet cum quis instante praepcepto audiendi Missam, dormit, vel ebrius est; videtur esse incapax peccandi, & ipsa omisio non videtur posse esse in seipso formaliter peccatum, sed dumtaxat in sua causa, in qua est voluntaria. Ita sentiunt antiqui D. Bonaventura, Alesius, Major, Paludanus, & ex recentioribus Curiel, Vasquez, Granado, & alii. Nihilominus

Dico: Omisio in somno contingens, vere imputatur ad culpam, tempore quo instat praepceptum, & non solum est effectus peccati. Ita communiter docent nostri Thomista, quibus subscribunt Suarez, Valentia, Salas, Lorca, & plures alii.

Probat primo conclusio auctoritate D. Thomae, qui eam pluribus in locis docet praesertim 2. 2. q. 79. art. 3. ad 3. his verbis: *Disunt quidam quod tunc incipit peccatum omissionis, quando aliquis se applicat ad actum illicitum & impossibilem cum illo actu ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum: quia dato quod excusetur per violentiam, & ires ad matutinas, (aliter in exemplum aliquem qui sero se inebriavit, & non potest furgere ad matutinas, ut debet) non omittens, unde patet quod praecedens inebriatio non fuit omisio, sed omissionis causa. Unde dicendum est, quod omisio incipit et imputatur ad culpam, quando sit tempus operandi, tamen propter causam praecedentem, ex qua omisio sequens redditur voluntaria. Quibus verbis S. Doctor non solum conclusionem nostram expressit, sed etiam rationem fundamentalem ipsius insinnavit. Nam ut aliquid sit in se formaliter peccatum: quod sufficit indirecte & in sua causa liberum & voluntarium sit: Sed omisio facti, contingens in somno, indirecte & in sua causa voluntaria est: cum supponamus omissionem, quando se somno dedit, illam provididit: Ergo illa in se formaliter peccatum est, subindeque omittens non solum peccat quando apponit causam, sed etiam quando de facto omittit, est tunc dormiens, & sui compos non sit. Minor & Consequenter patet: Major autem, in qua est difficultas, variis exemplis declaratur & suadetur. In primis enim pollutio nocturna in somno contingens, licet non sit in se formaliter libera & voluntaria, quia tamen est libera & voluntaria in sua causa, puta in turpi cogitatione, vel in tactu impudico, aut alio consimili actu, peccatum est, ut docet S. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. Item si quis voluntarie se inebriat, aut somno committit, providens quod in ebrietate vel in somno faciet homicidium, non solum peccat quando dat causam, sed etiam quando de facto occidit; quavis tunc nullam habeat libertatem formalem: quia scilicet talis occisio in sua causa libera & voluntaria est: unde si occidat clericum, manet excommunicatus, ut docent Glossa in cap. Mulieres de sent. exco. Paludanus in 4. dist. 18. q. 3. art. 2. Sylvester verbo excommunicatio num. 3. & alii. Similiter si virgo eo animo se inebriat, ut somno committat, ut ebria vel dormiens a viro desoretur, non solum peccat quando se inebriat, vel somno committit, sed etiam in ipsa desolatione: cum per illam mittit irremediabiliter virginitatem, quae extra matrimonium nonnisi per peccatum amittitur, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 252. art. 3. & in 4. dist. 33. q. 3. art. 1. Denique quando aliquis peccat ex ignorantia; actus peccati est solum indirecte voluntarius, & in sua causa, nempe in ignorantia: Ergo ad peccatum sufficit voluntarium indirectum & in causa.*

Confirmatur: Non plus voluntarii requiritur ad peccatum, quam ad merendum, vel ad valide recipiendum aut conficiendum Sacramentum: Sed ad merendum, & ad recipiendum aut conficiendum valide Sacramentum, sufficit voluntarium indirectum & in causa: Ergo & ad peccandum. Major patet: Minor probatur quoad primam partem. Martyr in instanti mortis meretur coronam martyrii, aut saltem in eo instanti in quo vulnus lethale recipit, in quo tamen multoties potest esse privatus rationis usu ex inflicto vulnere; ex eo autem meretur, quia voluntarie sustinuit sibi vulnus illud insigne: Ergo ad merendum sufficit voluntarium indirectum & in causa. Quoad secundam partem etiam suadetur: Si aliquis habeat intentionem suscipiendi baptismum, & ea non retractata incidat in sumentiam, & sic baptizetur, validum recipit Sacramentum, & vere baptizatus erit. Item Sacerdos, qui animo celebrandi accedit ad altare, & mente distractus, ac sine advertentia, verba consecrationis profert, vere conficit Sacramentum, ut communiter docent Theologi; & nihilominus illa prolatio non est formaliter libera in se, sed tantum virtualiter vel in causa, quia libertas formalis nequit esse sine formalis advertentia: Ergo ad valide recipiendum vel conficiendum Sacramentum, sufficit voluntarium indirectum & in causa.

Probat secundo conclusio ex duplici absurdo & inconvenienti, quod sequitur ex adversa sententia. In primis enim si omittens sacrum tempore somni ex causa voluntaria, non esset in se formaliter peccatum, sed dumtaxat peccati effectus, non esset etiam peccatum velle

sic omittens, & talem omissionem desiderare: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor patet, Sequela Majoris probatur. Effectus peccati, qui in ipsis peccata non sunt, sed tantum in sua causa, licite possunt desiderari, licet enim mulieri, quae per adulterium concepit, desiderare partum, quavis sit effectus peccati adulterii, & peccatum in illo. Item licet ei qui contra Ecclesiae praepceptum comedit carnes feriae sexta, desiderare nutriri ex illis & augeri, quavis huiusmodi nutritio & augmentatio sint effectus commissionis peccaminosa: Ergo si omisio facti, tempore somni ex causa voluntaria contingens, non fit in se formaliter peccatum, sed tantum effectus peccati, licite desiderari poterit.

144 Deinde si talis omisio non esset in se formaliter peccatum, sed tantum in sua causa, non esset necessarium illam in confessione explicare, sed sufficeret exprimere causam ex qua secuta est: At hoc dici nequit, cum sit contra communem usum & penitentium timorata conscientiae; & prudentum Confessorum, quod de huiusmodi omissionibus externis, post manifestationem affectuum, solent interrogare penitentes: Ergo, &c.

145 Probat tertio conclusio: Si esset lata excommunicatio adversus eos qui non audient Missam in die festo, nullus eam intraret propter solam volitionem non audiendi, nec incurreret solam applicationem, sed tantum quia tempore quo obligat praepceptum, non poneret actum debitum, seu non audiret sacrum: Ergo cum excommunicatio incurratur propter peccatum completum, consummatum & perfectum, tunc esset formaliter & complete peccatum omissionis, non vero quando voluntarie ponetur causa illius.

146 Denique fandi potest conclusio: Iste actus: *Volo omittere sacrum in die festo, cum fuero somno aut ebrietate correptus*, malus & peccaminosus est: Ergo & ipsa omisio facti, in somno aut ebrietate voluntaria contingens, peccaminosa erit. Antecedens est certum. Consequenter vero probatur. Bonitas & malitia actus voluntatis, dependet ex obiecto, seu ex re voluta; unde repugnat aliquem actum voluntatis habere malitiam, nisi res, directa vel interpretative voluta, mala sit: Sed obiectum huius actus, *Volo omittere sacrum in die festo, cum fuero somno aut ebrietate correptus*, est ipsa omisio facti, in somno aut ebrietate voluntaria contingens: Ergo si talis actus sit malus & peccaminosus, ipsa quoque omisio facti in somno aut ebrietate voluntaria contingens, mala & peccaminosa erit, subindeque peccatum, & non solum peccati effectus.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

147 **O**bjicies primo: De ratione actualis peccati est libertas actualis: At omisio in somno eveniens, non est actualiter libera: Ergo nec actualis peccatum. Major videtur certa, quia peccatum eatenus est peccatum, quatenus est voluntarium & liberum: Ergo nequit esse actualis peccatum sine libertate actuali. Minor autem probatur multipliciter. Primo, Illud est actualiter liberum, quod est actu in hominis potestate quoad esse & non esse. At omisio in somno non fit subiecti hominis potestati: Ergo non est actu libera. Secundo, Absque actuali iudicio rationis non fit actualis libertas: At in somno non est actu iudicium rationis: Ergo nec est libertas actualis. Tertio, Libertas non convenit intrinsece omissioni exteriori, sed extrinsece per denominationem ab actu interiori voluntatis intrinsece libero: At in somno nullus existit actus voluntatis interior, intrinsece liber: Ergo nec omisio exterior esse potest actu libera per denominationem extrinsecam.

148 Respondeo distinguendo Majorem: de ratione actualis peccati est libertas actualis, in se vel in causa, concedo Majorem: in se semper, nego Majorem; ut enim in prima probatione conclusionis offendimus, & variis exemplis declaravimus, ut aliquid fit formaliter & actualiter peccatum, sufficit quod indirecte & in sua causa voluntarium sit & liberum. Similiter distinguo Minorem: omisio in somno eveniens non fit actualiter libera, in se, concedo Minorem: in sua causa, nego Minorem. Ad cuius primam probationem, quatenus distinctioni tradite ob stare potest, respondeo veram esse Majorem de actu libero in se, falsam autem de libero solum in causa: ad hoc enim sufficit fuisse in hominis potestate ponere & non ponere causam, est causa semel posita non subit ejus potestati quoad esse & non esse: cum enim hac impotentia ex causa homini libera & voluntaria oriatur, ob stare nequit actualiter libero in causa, etsi obstat actualiter libero in se.

Ad secundam probationem distinguo Majorem: absque actuali iudicio rationis non fit actualis libertas, in se concedo Majorem: actualis libertas in causa, & per denominationem ab illa, nego Majorem; ad hunc enim modum libertatis sufficit praecedisse iudicium indifferens ad

liberam volitionem causae: & non concessa Minori, distinguo Consequens distinctione Majoris.

Ad tertiam, concessa Majori, distinguo Minorem: in somno nullus existit actus interior voluntatis existentia physica, concedo Minorem: existentia morali, nego Minorem, & Consequenter. Nam licet actus voluntatis, quo fuit voluta causa omissionis, non existat physice in somno, existit tamen moraliter, quatenus prius existit, & retractatus non est, & ab illo sic existente denominatur omisio peccaminosa & libera per denominationem extrinsecam.

149 Instabis: Ex hac doctrina & solutione sequitur omissionem contingentem in somno, solum esse peccaminosam in causa, non vero in seipso: Sed hoc non est dicendum, alias incidere in sententiam quam impugnamus, cum Adversarii non negent talem omissionem esse peccatum in causa, sed tantum in se ipsa: Ergo &c. Sequela Majoris probatur: eatenus aliquid est peccatum, quatenus est voluntarium: Ergo si omisio contingens in somno non sit voluntaria in se, sed in sua causa, non erit peccaminosa in se, sed tantum in causa.

150 Respondeo distinguendo sequelam Majoris pro secunda parte: sequitur esse peccaminosa solum in causa, non vero in seipso, a se, concedo sequelam: non vero in se ipsa, a causa denominante, nego sequelam Majoris; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequenter. Magnum igitur inter nostram & Adversariorum sententiam discrimen intercedit: Adversarii enim taliter docent omissionem esse peccaminosam in causa, quod denominatio peccati fiat in causa, nec transat a causa ad omissionem in se, secundum quod a statu intra causam distinguitur; nos vero non ita, sed dicimus denominationem peccati non residere in causa, sed transire ad omissionem in se, hoc est quatenus a causa distinguitur; non ita quod ipsi in se conveniat malitia a se, sed quod ipsi conveniat malitia in se, dependenter a causa, in qua libera & voluntaria est.

151 Objicies secundo, & simul instabis contra praecedentem doctrinam: Non minor libertas requiritur ad peccandum, & demerendum, quam ad merendum: Sed ad meritum non sufficit libertas in causa; alias postea dormiens, per actum ex causa voluntaria exerceret, in somnis mereri: Ergo neque huiusmodi libertas sufficit ad peccandum.

152 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: nam etiam ad meritum sufficit libertas virtualis & in causa, si detur respectu actus boni: David enim dum actu vulneravit lapide Philistaeum, actu meruit, etiam infirmitas illius vulneris non fuerit ei libera in ipsa, sed tantum in sua causa, nempe in emissione lapidis: semel namque iacto lapide, non amplius fuit in potestate ejus Philistaeum non vulnerare. Eodem modo si quis dormiens exerceat ex causa voluntaria actum circa bonum obiectum, nulla circumstantia vitiatum, & qui in vigilia fuerit per se intentus, satis probabile est posse talem actum denominari bonum & meritorium extrinsece a bonitate & merito ipsius causae, ut insinuat S. Thomas qu. 28. de veritate art. 3. ad 7. Si quis etiam se traderet somno, cum voluntate patendi martyrium, & postea durante somno in odium illi occideretur, tunc mereretur coronam martyrii; quia intentio illa moriendi pro Christo, moraliter tunc perseveraverat, neque per somnum interrumpetur.

153 Objicies tertio: Si ebrius aut dormiens ratione actus praecedentis possit in somno & ebrietate peccato commissionis aut omissionis peccare, poterit etiam Sacerdos ebrius aut dormiens conficere Sacramentum, si ante somnum aut ebrietatem habuerit intentionem consecrandi, & facienda quod facit Ecclesia: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela probatur: Non minor requiritur libertas ad peccandum, quam ad conficiendum Sacramentum: Ergo si libertas in causa sufficit ad peccandum, sufficit etiam ad valide consecrandum: Sed verba consecrationis in somno prolata, sunt libera in causa, si ante somnum praecessit intentio consecrandi; cum illa in somno moraliter perseveret & per illum non interruptur moraliter, ut ex supra dictis patet: Ergo, &c.

154 Respondit Suarez tomo 3. in 3. disp. 13. sect. 3. concl. 1. negando sequelam: quia (inquit) actio conscientis Sacramentum debet esse humana: prolatio autem verborum, a Sacerdote ebrio aut dormiente procedens, non est actio humana, quavis intentio ea profertur somnum aut ebrietatem praecesserit; & ideo verum Sacramentum non potest conficere.

155 Sed hic Auctor non loquitur consequenter ad sua principia: Primo quia hic nobiscum statetur, quod quavis homo in somno aut ebrietate rationis compos non sit, potest tamen actionem exteriorem peccaminosam efficere, & consequenter humanam, ab interiori actu ante somnum aut ebrietatem habito, & in somno aut ebrietate moraliter perseverante, imperstatam: Ergo prolatio verborum, borum,

borum, ab ebrio aut dormiente facta, non ideo validum Sacramentum non confici, quia actio humana non fit, nec ab intentione procedente ut effectus procedat.

156 Secundo, quia homo a de religione lib. 1. de honestate voti cap. 28. docet quod verba promissiva in somno aut ebrietate prolata, verum votum & obligationem inducunt, si ante somnum aut ebrietatem voluntas se illis verbis obligandi praeparaverit: Sed ut promissio obligatoria sit, debet esse actio humana, & ab intentione obligationis inducenda procedere: Ergo promissio exterior, facta in somno aut ebrietate, est actio humana, & moraliter procedit a voluntate somnum antecedente, & consequenter profano verborum Sacramentalium facta in somno aut ebrietate, humana actio esse potest, & ab intentione conficiendi Sacramentum, quae somnum antecellit, moraliter procedere.

157 Ratio ergo cur verba a Sacerdote ebrio aut dormiente prolata, non possint verum Sacramentum conficere, est autem somnum aut ebrietatem intentionem illud conficiendi habuerit, est voluntate Christi petenda est, qui licet prolatione verborum voluntariam solum in causa, ad dignitatem Sacramenti elevare poterit, id tamen noluit: tum ob reverentiam debitam Sacramentis: tum etiam quia oportuit Sacramenta confici a ministro, cum morali certitudine materia debere; in somno autem aut in ebrietate talis certitudo esse nequit: quamvis enim ante somnum, panem & vinum pro conficiendo Eucharistiae Sacramentum prope se relinqueret, postea in somno exiens, aliam posset materiam applicare & verba supra illam proferre. Ob hoc ergo & alia inconvenientia, est verborum prolatio, a dormiente aut ebrio facta, actio humana esse possit, subindeque ad Sacramentum sufficere, de facto tamen ad hoc a Christo instituta & elevata non fuit.

158 Addunt Salmaticenses hic disp. 5. dub. 6. § 5. Sacramenta ex parte formae consistere in verbis quae formaliter sunt verba humana: illa vero quae dormiens, ebrius, vel amens profertur, non esse verba formaliter, defectu actualis significationis, sed dumtaxat materialiter, sicut verba prolata a pica, vel pstraco, & ideo non posse Sacramentum conficere. Ex quibus patet solutio argumenti propositi. Respondetur enim negando sequelam Majoris. Ad ejus probationem dicendum est, non ideo verba a dormiente aut ebrio prolata, non posse Sacramentum conficere, quod sufficienter libertatem habere nequeant, sed quia vel a Christo instituta & elevata non sunt; vel quia defectu actualis significationis, non sunt formaliter verba, sed tantum materialiter.

159 Obijciat quarto: Sequitur ex nostra sententia posse hominem justificari aut iustum esse eodem temporis momento, quo peccat mortaliter exteriori omissione: Sed hoc videtur absurdum: Ergo, &c. Sequela probatur: Ille qui voluntarie dedit causam omissionis culpabili, potest penitere eo tempore quo sequitur praecipit omissionis, vel paulo ante, subindeque per penitentiam justificari: Ergo si tunc peccet mortaliter peccato omissionis, eodem temporis momento poterit esse iustus, & peccare mortaliter, subindeque simul in gratia & in peccato existeret.

160 Respondeo negando sequelam Majoris. Ad ejus probationem dicendum, illum, qui voluntarie dedit causam omissionis culpabili, non peccare peccato omissionis, si eo tempore quo sequitur praecipit omissionis, vel paulo ante, de causa omissionis culpabili data ipsam penituerit; quia retractata per penitentiam causa effectus peccaminosus, & ejus voluntate, talis effectus, dum postea sequitur, non est voluntarius, sed potius involuntarius, ratione retractationis, & sic non est peccatum.

161 Dices cum Vasquez: Demas hominem illum sine penitentia obdormire, & in ipso somno antequam omissionis peccaminosa sequatur, Deum illi gratiam inludere, & postea praedictam omissionem fecerit; in hoc solum casu sequitur hominem illum justificari, aut esse iustum, eodem temporis momento quo peccat mortaliter exteriori omissione; cum in tali casu causam quam voluntarie dedit omissioni culpabili, per penitentiam non retractaverit.

162 Sed negatur sequela. Ad ejus probationem respondetur ipsam gratiam inlusionem, quae fieret in somnis, fore tunc virtutem retractionem precedentem voluntatis peccaminosa, quae homo dedit causam omissioni culpabili, & ideo etiam in tali casu omissionem secutam, reddi ex vi hujus virtualis retractionis involuntariam, & per consequens non esse peccatum.

163 Ex dictis in hoc articulo intelliges, quod licet culpa omissionis incipit imputari eo tempore quo quis libere dat causam omissioni, complete tamen & perfecte non imputatur, nisi eo tempore, quo incipit praecipitum operandi, & omittitur actus debitus, sicut licet qui vult occidere aut mactari, statim in corde suo incipiat esse homicida aut mactus, juxta illud Christi Matth. 5. Qui videt mulierem ad concupiscendum eam, jam mactus est eam in corde suo, complete tamen & perfecte non censetur esse homicida, vel adulter donec recipiat factum vel

adulterium commiserit. Unde aliqui dicunt, quod quando voluntarie ponitur causa omissionis culpabilis, est peccatum omissionis quoad effectum, cum vero instante obligatione praecipit affirmativa omittitur actus debitus, tunc est peccatum omissionis quoad effectum. Ex quo facile intelliges quid velit D. Thomas loco in prima probatione conclusionis adducto, dum negat peccatum omissionis incipere, quando aliquis se applicat ad actum illicitum, & incompossibile cum illo ad quem tenetur; nam ibi non loquitur de peccato omissionis in affectu, sed in effectu, & de illo asserit non incipere nisi quando omissionis actualiter ponitur: cum quo tamen stat quod incipiat in affectu formalis aut interpretativo, quando aliquis se applicat ad actum incompossibilem cum illo ad quem tenetur, & hoc satis insinuat ibidem, dum ait, quod omissionis incipit imputari ad culpam quando est tempus operandi, propter causam tamen precedentem, ex qua omissionis sequens redditur voluntaria: si enim ex antecedenti voluntate omissionis est voluntaria, ex eadem etiam est culpabilis.

164 Si autem quaeras, quas omissiones velit quis implicite & virtualiter, quando vult apponere causam? Respondetur eas tantum velle caseri, quas in tali causa praevideri & praecavere poterat. Unde quamvis quis sua culpa excommunicetur, aut mittatur in carcerem, vel capiat ab infidelibus, aut incidat in infirmitatem, non est censendus velles omissionem audiendi sacrum, quae in de sequitur, & postea peccare non audiendo: licet enim causae istae omissionis fuerint voluntariae, homo tamen moraliter non poterat, nec tenebatur eam in talibus causis praevidere, & praecavere, cum hoc prudentiam hominis superet: Si quis tamen de festo, quando debet facrum audire, vellet ludere, vel dormire, aut sebe inebriare, implicite & virtualiter vellet omissionem facri, quia eam in his causis poterat, & tenebatur praevidere, ac praecavere; & idem est de omissione recitandi horas canonicas, quando clericus projicit breviarium in mare.

ARTICULUS V.

Utrum peccata commissionis & omissionis, ex eodem motivo procedant, sint ejusdem speciei in esse moris?

165 Certum & indubitatum est, commissionem & omissionem, in esse physico consideratas, & specie & plusquam specie inter se differere: habent enim se hoc genere sicut affirmatio & negatio, & sicut ens & non ens, inter quae nulla datur convenientia. Sed quia ea quae sunt maxime diversa in esse naturae, secundum esse moris possunt ad eandem speciem pertinere; sicut ad eandem speciem homicidii pertinet jugulatio, lapidatio, & perforatio; quamvis actus sint specie differentes secundum speciem naturae, ut ait S. Doctor hic q. 72. art. 6. ideo quaerunt Theologi utrum peccata commissionis & omissionis, ex eodem motivo procedant, sint ejusdem speciei in esse moris? v. g. an si medicus, cui incumbit officio cura infirmis, medicinas ei necessarias ex opposito omittat propinare ut moriatur, & ex proposito occidat propinando noxias, utrumque sit ejusdem speciei in esse moris, & pro eodem peccato homicidii reputetur? Negat Curiel, Zamel, Vasquez, Philippus a S. Trinitate, & quidam alii Recentiores; Affirmant Cajetanus, Conradus, Medina, Alvarez, Martinez, Marcus a Serra, Salmanticenses, & alii. Cum quibus.

166 Dico peccata commissionis & omissionis esse ejusdem speciei in genere moris, si ad idem ordinentur, & ex eodem motivo procedant. Haec est procul dubio mens S. Thomae loco cit. ubi ait: Si loquatur de specie peccati omissionis & commissionis formaliter, sic non differunt specie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedunt: ovarius enim ad congregandum pecuniam & rapit, & non dat ea quae dare debet; & similiter gulosus ad satisfaciendum gulae, & superflua comedit, & jejunia debita praetermittit.

Idem colligitur ex illo percelebri Ambrosii effato, si non parvisi (sempe esurientem cum id facere tenebaris) occidisti: his enim verbis S. Doctor non obscure declarat esse ejusdem rationis & malitiae, omittere dare cibum egeno extreme indigenti, ac ipsum occidere, & utrumque ad speciem homicidii pertinere.

167 Probat etiam conclusio ratione quam S. Thom. loc. cit. insinuat. Actus humani & peccata habent speciem ex fine, ut patet ex art. 3. ejusdem quaest. & supra qu. 18. art. 4. Ergo si omissionis & commissio ad idem ordinentur, & ex eodem motivo procedant, erunt ejusdem speciei in esse moris. Unde cum duplex sit finis, operis scilicet, & operantis, & bonitas, vel malitia, sumpta ex fine operis, sit actus morali essentialis; quando commissio & omissionis ordinantur ad eandem finem operantis, ejusdem speciei accidentaliter sunt, licet specie essentialiter in ratione peccati differantur; ut patet si quis omissionem audiendi sacrum, & commissionem facti ordinat ad mactandum, vel homi-

homicidium: quando autem ad eundem finem operis ordinantur, ejusdem sunt speciei essentialiter in ratione peccati, & in genere moris, ut contingit quando commissio & omissionis ad idem vitium secundum speciem spectant.

168 Potest adhuc fuaferi conclusio alia ratione desumpta ex eodem S. Doctore q. 2. qu. 79. art. 1. quae potest sub hac forma proponi. Ita proportionaliter se habent in genere mali facere malum, & omittere bonum ex eodem motivo, puta furari, & non restituere, sicut in genere boni se habent facere bonum, & omittere ex eodem motivo, oppositum malum: At haec duo non constituentur distinctas moraliter species: Ergo neque illa debent eas constituisse. Major constat ex paritate rationis, Minor vero probatur ex Doctrina B. Thomae loco citato. Facere bonum & omittere malum, sunt partes integrantes ejusdem justitiae, juxta illud Psalm. 33. Dixerit a malo, & sic bonum: Quorum utrumque (ait S. Doctor) requiritur ad perfectum actum justitiae. Sed partes integrantes alicujus totius, quatenus tales sunt, non constituentur diversas species, sed spectant ad unam & eandem: sicut partes integrantes domus, quatenus in genere artificialis sunt, pertinent ad eandem speciem artefacti; & partes integrantes praesentiae, ut contritio, confessio, & satisfactio, ad eandem speciem sacramenti: Ergo facere bonum, & omittere malum, non constituentur diversas moraliter species, sed ad unam & eandem virtutis speciem pertinent.

169 Haec ratio confirmari & illustrari potest exemplo motus physici, quod a Salmaticensibus adducitur Disp. 8. art. 1. § 3. Etenim adequata ratio illius motus duo includit, videlicet recessum seu fugam a termino a quo, & accessum ac prosecutionem termini ad quem; & licet in hoc involvantur duae mutationes, una ab esse ad non esse, & alia a non esse ad esse, non tamen constituentur duas species motus, sed spectant ad unam & eandem, quae incipit in recessu a termino a quo, & consummatur ac completur in accessu & consecutione termini ad quem; atque ita utraque mutationem ad sui plenam rationem requirit, & ex utraque tamquam ex partibus integrantes coalescit: Ita similiter in moralibus, tam respectu virtutis, quam respectu peccati, philosophandum est: nam utrumque dicit motum a contrario in contrarium sub eadem proportionali ratione; peccatum enim dicit motum a bono ad oppositum malum, virtus vero a malo ad contrarium bonum, unde utriusque specifica ratio, si adequata fuerit, pertingere debet a suo termino a quo, usque ad proprium terminum ad quem, totumque processum, qui est ab uno in alium terminum, debet includere: Cum ergo mali prosecutio fiat per peccatum commissionis, & recessus a bono debito per peccatum omissionis, consequens est, ut si utrumque hoc peccatum ex eodem motivo, ac proinde in ordine ad idem specificativum procedat, utriusque malitia ad eandem speciem moraliter pertineat, & unicum moralem processum constituent, in quo omissionis seu fugi boni sit & habet per modum termini a quo, & inchoative, & commissio mali per modum termini ad quem, & simpliciter ac complete, prius enim est bonum deserere, & deinde oppositum malum perpetrare.

Ex quo intelliges, peccata commissionis & omissionis, ex eodem motivo procedant, non dici peccata ejusdem speciei in esse moris, ex eo quod sint partes subjectivae unam speciem contrahentes (sicut duo individua ejusdem speciei, puta homo albus & homo niger, conveniunt in specifica ratione hominis, haecque de quolibet eorum integre predicatur, quamvis distinguantur inter se accidentaliter ratione albi & nigri) sed quia se habent ut partes integrales, ex quibus unum in esse moris species peccati integratur, & coalescit, sicut ex partibus integralibus penitentiae unicum sacramentum constituitur.

170 Contra hanc conclusionem in primis obijciunt Curiel & Vasquez hoc vulgare argumentum. Privatio & forma positiva ubique sunt, debent distingui plusquam specie, immo nec analogice possunt convenire in aliquo practico reali, cum enti & non enti nihil possit esse commune: Ergo cum malitia peccati commissionis sit forma positiva, omissionis vero sit privatio, in nullo poterant convenire, nec proinde esse ejusdem speciei.

171 Sed hoc argumentum probat quidem peccata commissionis & omissionis, logice vel metaphysice loquendo, nunquam esse ejusdem speciei, immo neque ejusdem generis, cum positivum & privativum, in quocumque genere sint, logice loquendo in nullo conveniant, sed differant sicut esse & non esse, & sicut affirmatio & negatio, inter quae nulla datur univoce aut convenientia: non tamen convincit peccata commissionis & omissionis non posse dici unius speciei moraliter; quia ad hoc non requiritur quod in aliquo predicato superiori univoce conveniant, sed sufficit quod per modum partium quasi integralium, unam totalem speciem moraliter constituent, ut jam declaravimus.

172 Obijciunt secundo: Si peccata commissionis & omissionis ex eodem motivo procedant essent ejusdem speciei; non necesse esset utrumque seorsim in confessione explicare, sed sufficeret quod penitens diceret se peccasse peccato talis speciei: Sed hoc videtur falsum: Ergo & illud. Minor videtur certa: Sequela autem Majoris probatur. In confessione sufficit aperire numerum & species peccatorum, nec necesse est (juxta probabilem sententiam) explicare circumstantias quae non mutant speciem: Ergo si commissio & omissionis, quando ex eodem motivo procedunt, non variant speciem peccati, licet unicum in esse moris peccatum constituent, non erit necesse explicare illas in confessione.

Huic argumento respondent Aravio, Montefino & alii 173 Recentiores, admitte sequelam, supposito quod praedicta peccata procedant ex eodem motivo, & supposita probabilitate illius sententiae, quae dicit circumstantias non variantes speciem non esse necessario in confessione detegendas, sed haec responsio non videtur tuta: si quis enim eo tempore quo urget praecipitum Caritatis: ejus actum omittit, & ex eodem motivo Deum odio haberet, nequaquam confessioni satisfaceret, dicendo se peccasse semel aut bis contra praecipitum caritatis, sed tenebatur explicare, an id fecisset per actum odii, vel per solam omissionem amoris debidi. Unde melius responderetur, negando sequelam: licet enim, juxta probabilem sententiam circumstantiae intra eandem speciem aggravantes non debeant necessario in confessione explicari bene tamen ea quae non omnino se habent per modum circumstantiae, sed spectant ad ipsam substantiam speciei peccati, ut partes eam integrantes, unde cum peccata commissionis & omissionis ex eodem motivo procedant, se habeant ut partes integrales, ex quibus unica in esse moris peccati species constituitur, ut supra ostensum est, debent necessario seorsim in confessione declarari.

174 Ex dictis in hac disputatione intelliges, peccatum ab Augustino lib. 22. contra Faustum cap. 27. sic recte describi: Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei aeternam. Cum enim in peccato duo sint, nimirum actus humanus, qui est quasi materiale illius, & malitia, quae est ejus formale, primum explicatur per ly dictum, factum, vel concupitum, quod complectitur omne peccatum; siquidem peccatum adequatè dividitur in peccatum cordis, oris, & operis: secundum vero significatur per illa verba, contra legem Dei aeternam. Licet enim peccatum immediate contrarietur rationi, & legi naturali aut positiva: quia tamen recta ratio, & leges omnes a lege aeterna, quae est divina ratio & sapientia, ut radii a sole, & rivuli a fonte promanant, juxta illud Proverb. 8. Per me reges regnant, & legum conditorum iustis decernunt; peccatum dicitur potius contrarium legi aeternae, quam rectae rationi, aut legi naturali vel positiva.

175 Docet autem S. Thomas hic qu. 71. art. 6. ad 1. quod haec definitio potest etiam comprehendere peccatum omissionis, illicque accommodari: quod facies, si pro eodem in hac definitione accipias dictum & non dictum, factum & non factum, concupitum, & non concupitum, prout illa omnia dicunt careant actus in subiecto debito. Affirmatio enim & negatio (inquit Sanctus Doctor) reducuntur ad idem genus; sicut in divinis genitum & ingentium ad relationem, ut Augustinus dicit in 5. de Trinitate, & ideo pro eodem est accipiendum dictum & non dictum, factum & non factum.

DISPUTATIO IV.

De comparatione peccatorum ad invicem.

Ad quaest. 73. D. Thomae.

176 Explicata peccatorum diversitate, oportet ea comparare ad invicem, & tria breviter hic discutere: Primum, utrum omnia peccata sint inter se connexa? Secundum, an omnia sint aequalia? Tertium, si aequalia non sint, unde peccata eorum inaequalitas?

ARTICULUS I.

Utrum omnia peccata sint connexa?

177 Facilis est hujus questionis solutio, unde breviter eam expediemus, & quae docet S. Doctor hic art. 1. exponemus.

178 Dico igitur, peccata non esse inter se connexa. Colligitur ex Scriptura 3. Regum 15. ubi dicitur quod David non declinavit ab omnibus quae preceperat ei Dominus, excepto sermone Urias; idest adulterio & homicidio, quod commisit cognoscendo Bersebam, & occidendo Uriam.

179 Quaedam etiam ratione D. Thomae, desumpta ex differantia quae est inter eum qui peccat, & eum qui fecerit eundem virtutem operatur: Intentio enim eius qui agit